

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Egypten 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Under de senaste åren har flera företeelser antytt att politiska reformer skulle leda till en ökad demokratisering i Egypten och därmed en stärkt ställning för de mänskliga rättigheterna. Men utvecklingen under 2006 och vidare under 2007 bekräftade istället att den positiva trenden håller på att brytas i negativ riktning. Det finns flera exempel som tyder på att pendeln har svängt i förhållande till tidigare års politiska klimat.

Efter folkomröstning i mars reviderades Egyptens konstitution i maj 2007. De flesta bedömare är ense om att ändringarna lett till att det tidigare förhållandevis starka konstitutionella skyddet för mänskliga rättigheter försvagats. Innan den planerade nya terroristlagstiftningen godkänkts av parlamentet fortsätter undantagslagen att gälla. Den ger omfattande möjligheter för statsmakten att kringgå det ordinarie rättssystemet genom hänvisning av brottmål till olika typer av specialdomstolar. Detta sker även i fall som inte klart utgör hot mot statens säkerhet. Under året har möjligheten för enskilda organisationer att verka i Egypten begränsats och inskränkningar i pressfriheten har uppmärksammas av enskilda MR-organisationer. Till exempel kan nämnas att två enskilda organisationer stängts av egyptiska myndigheter. Andra exempel är att ett flertal chefredaktörer har dömts till fängelse för artiklar de publicerat i sina tidningar. Det finns ingen statistik som styrker att förekomsten av tortyr har ökat under senare år, men flera MR organisationer menar att så är fallet och att det blir allt vanligare att personer som trots att de inte är misstänkta för brott utsätts för tortyr. Det Muslimska Brödraskapet, som är den största organiserade oppositionsgruppen, har under året fått se flera av sina medlemmar frihetsberövade och förföljda på andra sätt.

Hittills har ingen representant för säkerhetstjänsterna dömts för tortyrbrott. MR-organisationer menar att den straffrihet som majoriteten av säkerhetstjänsternas personal ges är ett av de största MR-problemen. Detta har också uppmärksammats i rapporter som behandlats av FN. Trots god ekonomisk tillväxt i Egypten under senare år har de ekonomiska olikheterna i samhället inte minskat nämnvärt i omfattning. De fattiga lagren i lider fortfarande en i många fall akut brist på god läkarvård och allmän service. Arbetslöshet och låga löner fortsätter att vara ett utbrett problem samtidigt som inflationen ökar.

Kvinnlig könsstympning (Female Genital Mutilation, FGM) är mycket vanligt förekommande. Ingreppet har emellertid förbjudits i egyptisk lag år 2007.

Trots lagstiftning om förbud mot barnarbete är sådant arbete vanligt på grund av den rådande ekonomiska situationen hos stora delar av befolkningen. Många barn tvingas redan vid tidig ålder försumma utbildning till förmån för förvärvsarbete.

Ett antal enskilda organisationer inriktade på MR-frågor är aktiva i Egypten. Några har under flera år verkat utan att ha tillåtits registrera sig. Under 2007 har inskränkningar skett på föreningsrättens område. De flesta organisationer är i hög grad beroende av stöd från utländska givare.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Egypten har ratificerat följande centrala konventioner på mänskliga rättighetsområdet:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR), men inte de båda fakultativa protokollen om enskild klagorätt respektive avskaffande av dödsstraffet
 - Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (ICESCR)
 - Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination* (CERD)
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering av kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women* (CEDAW). Egypten har gjort reservationer till artiklarna 2, 9, 16 och 29 (a) i konventionen. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har varken undertecknats eller ratificerats.

- Konventionen om tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (CAT), men inte det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr som heller inte har undertecknats.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child* (CRC) samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967
- Den afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter

Egypten har undertecknat, men inte ratificerat Romstadgan för internationella brottmåldomstolen, *International Criminal Court* (ICC) samt konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances* har varken undertecknats eller ratificerats.

Egypten rapporterar till konventionsövervakningskommittéerna, men i flera fall med förseningar.

Ett antal av FN:s olika specialrapportörer har uttryckt önskemål om att få besöka Egypten, men de har inte beviljats tillstånd att besöka landet. Specialrapportören för tortyr har exempelvis sedan 1996 utan framgång begärt att få genomföra ett besök.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga uppgifter om av statsmakterna sanktionerade eller genomförda politiska mord, utomrättsliga avrättningar eller politiskt motiverade försvinnanden. Däremot finns trovärdiga uppgifter om tortyr och övervåld som lett till dödsfall. Grundlagen förbjuder åsamkande av fysisk och psykisk skada på personer som hålls i fängsligt förvar. Lagens definition av tortyr är dock snäv. Om en person som inte anklagas för något brott eller en person som inte är häktad utsätts för fysisk och psykisk skada definieras det inte som tortyr. Detsamma gäller om motivet med den fysiska och/eller psykiska skadan som åsamkas inte är att få någon form av information från en anhållen person.

Det finns tillförlitliga uppgifter om övergrepp och tortyr i polisstationer, häkten och fängelser. MR-organisationer menar att förekomsten av tortyr har ökat under senare år och att det blir allt vanligare att personer som inte är misstänkta för brott utsätts för tortyr. Misshandel och kränkande behandling anses vanligt förekommande. Uppgifter om tortyr vid förhör med personer misstänkta för terroristbrott är särskilt vanligt förekommande. Under de senaste åren har lokala och internationella MR-organisationer (bland annat Amnesty International, Human Rights Watch, och Egyptian Organisation for Human Rights) rapporterat om flera fall av tortyr, som i vissa fall resulterat i dödsfall, i egyptiska häkten och fängelser. Lokala MR-organisationer har pekat på undantagslagen, en alltför snäv definition av tortyrbegreppet samt svårigheter för tortyroffer att ställa ansvariga inför rätta (se även nedan under punkt 7) som viktiga orsaker till att tortyr förekommer. Tortyr har debatterats med större öppenhet under senare tid.

Under de senaste åren har vissa ansträngningar gjorts för att komma till rätta med dessa problem. Förbud mot piskstraff har införts, och polismän har dömts till fängelsestraff för tortyr under 2006 och 2007. Domstolar har även fattat beslut om ekonomisk kompensation till tortyroffer. Andra positiva steg är att till exempel fängelsevakter genomgått MR-utbildningar. Egyptiska myndigheter medger att tortyr har ägt rum i fängelser, men förnekar att denna förekomst är systematisk, vilket MR-organisationer hävdar.

Situationen i fängelserna är fortsatt svår. De intagna anses lida brist på föda, sjukvård, besök och möjligheter att kommunicera med omvärlden. Förhållandena varierar mellan olika fängelser.

4. Dödsstraff

Dödsstraff förekommer och utdöms för allvarigare vålds- och narkotikabrott samt terroristbrott. Inga säkra uppgifter finns om antalet dödsdomar eller verkställda sådana under senare år. Dödsstraff utdöms av såväl vanliga brottsdomstolar som specialdomstolar.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Under 1990-talet frihetsberövades uppemot en halv miljon människor under omständigheter som får betraktas som politisk fångenskap. Merparten av dessa var medlemmar av eller sympatisörer med olika islamistiska grupper. Många av dem togs i ”administrativt förvar”, det vill säga frihetsberövades utan formella anklagelser, i flera fall i upp till tio år. Mot slutet av 1990-talet släpptes flera tusen fångar ur egyptiska fängelser, men ett betydande antal personer hålls fortfarande i ”administrativt förvar”. Enligt Amnesty International hölls fortfarande 18 000 personer i ”administrativt förvar” i Egypten så sent som i

april 2007. MR-organisationer pekar på att det är vanligt förekommande att en domstolsorder om frigivning inte verkställs samt att omarresteringar av fångar sker direkt efter att de frigivits.

Under de senaste åren har åter ett flertal tillslag mot islamistiska grupper skett, ofta med hänvisning till ”fara för landets säkerhet”. Arresteringarna har i vissa fall gällt militanta grupper, men verkar i andra fall snarast ha varit politiskt motiverade – till exempel arresteringar av sympatisörer med Muslimska Brödraskapet i samband med val. I de fall som lett till rättsprocesser har prövning nästan undantagslöst skett i specialdomstolar. I slutet av 2006 häktades 40 ledande medlemmar av det muslimska brödraskapet, anklagade för terrorism och pengatvätt, brott som enligt egyptisk lag kan leda till dödsstraff. De 40 häktades fall ska prövas i militär domstol eftersom de nekats rättegång i civil domstol. Deras fall har ännu inte prövats. I december 2007 mildrade domstolen anklagelsegrunderna mot de åtalade.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Den egyptiska grundlagen har traditionellt innehållit långtgående bestämmelser som syftar till att slå vakt om de mänskliga rättigheterna. Emellertid har grundlagsskyddet i stor utsträckning upphävts genom undantagslagen, som tillämpats kontinuerligt sedan år 1981. Oppositionspartierna och företrädare för det civila samhället har länge krävt att undantagslagen ska avskaffas, men presidenten har hittills vägrat med hänvisning till att den nya terroristlagen inte har trätt i kraft. Terroristlagen har ännu inte presenterats inför parlamentet men MR-organisationer befarar att den kommer innebära inskränkningar när det gäller rättssäkerheten i Egypten.

Efter en folkomröstning om konstitutionella förändringar i mars 2007, som sedan godkänkts av parlamentet, har enligt MR-organisationer Egyptens grundlagsskyddande mekanismer vad gäller de mänskliga rättigheterna urholkats. Artikel 179 i den reviderade konstitutionen banar till exempel väg för att den framtida terroristlagstiftningen kan komma att ge staten samma permanenta konstitutionella rättigheter att ingripa mot medborgare som staten har idag under undantagstillståndet.

Det civila rättssystemet – som har tre instansordningar motsvarande tingsrätt (Primary court), hovrätt (Appeals court) och högsta domstolen (Court of Cassation) – kännetecknas av ett relativt stort mått av rättssäkerhet. Domstolarna för civil- och brottsmål får anses stå självständiga i förhållande till den exekutiva makten. Den som anhålls, häktas och lagförs enligt det ordinarie rättssystemet kan oftast påräkna en korrekt behandling, även om korruptionsincidenter har rapporterats. Rättsväsendet lider under en tung arbetsbörda, knappa resurser och omfattande byråkrati. Rättsprocesserna

tenderar ofta att bli långa och kostsamma. Det finns uppgifter om fall där domar till den misstänktes favör (till exempel frisläppande från häkten) har ignorerats av säkerhetstjänsten och därmed inte verkställts.

Undantagslagen ger omfattande möjligheter för statsmakten att kringgå det ordinarie rättssystemet genom hänvisning av brottmål till olika typer av specialdomstolar. Detta sker även i fall som inte klart utgör hot mot statens säkerhet. Det finns två slags specialdomstolar, militär- och undantagsdomstolar. I dessa domstolar finns ingen överklaganderätt. Presidenten har vidare rätt att, genom dekret, besluta att en viss rättssak ska hänskjutas till militärdomstol oavsett fallets art.

Rätten till juridiskt ombud, som i det civila rättssystemet tillhandahålls för åtalade på domstolarnas bekostnad, samt självständigt val av ombud, är inskränkta i specialdomstolarna. Myndigheterna får genom undantagslagen möjlighet att arresteras personer utan att arresteringsorder utfärdats av domare eller åklagare. Lagen har främst använts för att bekämpa militanta islamistiska grupper som under 1980- och 90-talet genomförde terroristattacker som skördade åtskilliga människors liv. Under flera år har lagarna även använts för bekämpning av narkotikarelaterad och viss ekonomisk brottslighet. I början av 2000-talet kom de också att användas mot intellektuella, MR-aktivister med flera. 2007 års tillägg till konstitutionen ger i princip myndigheterna samma rättigheter även om undantagslagen avskaffas.

Poliser, domare, jurister och journalister utbildas sedan några år i MR-frågor, bland annat genom kurser arrangerade av FN:s utvecklingsprogram (UNDP). När det gäller polisen har enskilda MR-organisationer påpekat att tillgång till modern kriminalteknisk utrustning sannolikt skulle vara mer verkningsfull när det gäller att minska antalet MR-kränkningar än MR-utbildning för polismän som nu tar till våld snarare än teknisk bevisning som metod för att få fram information som kan leda till gripanden och erkännanden. Utbildningen har kritiserats av vissa enskilda organisationer för att inte vara tillräckligt effektiv, samtidigt har andra enskilda organisationer påpekat att den är bättre än ingen utbildning alls i dessa frågor.

År 2004 inrättades ett nationellt råd för mänskliga rättigheter – National Council for Human Rights. Rådet får betraktas som något av en hybrid, eftersom dess etablering föregicks av ett statligt beslut, dess medlemmar röstas fram av parlamentet och kopplingen till regeringen är stark. Något oberoende i förhållande till statsmakterna kan man alltså inte tala om. Samtidigt har rådet intagit en kritisk och granskande roll mot myndigheterna. Rådets tre första årliga rapporter, som publicerats åren 2005, 2006 och 2007, innehåller ett antal starka rekommendationer till regeringen, bland annat att avskaffa undantagslagen och anta särskilda åtgärder för att stoppa tortyr.

Rådet har bland annat arbetat med att utveckla en nationell handlingsplan för att förbättra MR-situationen i Egypten, verka för MR-utbildning samt övervakat genomförandet av Egyptens åtaganden enligt relevanta internationella konventioner. En av de kommittéer som har bildats inom rådet tar emot klagomål om MR-kränkningar. Premiärministern har skriftligen uppmanat de olika ministerierna att besvara klagomål och förfrågningar från MR-rådet. Enligt rådet har så också skett i viss utsträckning.

Trots MR-rådets rekommendationer kritiseras det för att vara svagt och att det utgör ett alibi för myndigheterna gentemot inhemsk och utländsk MR-opinion. Inom rådet pågår också en kamp mellan konservativa regeringsvänliga krafter och mer progressiva ledamöter, ofta tillhörande MR-organisationer, om hur långtgående rekommendationer rådet ska ge. Regeringen har hittills inte varit villig att genomföra rådets rekommendationer. MR-organisationer har dock påpekat att rådet varit värdefullt för dem när det gällt att inleda diskussioner om MR-relaterade problem med regeringens representanter.

7. Straffrihet

Enligt strafflagen straffas tjänstemän som gör sig skyldiga till tortyr och misshandel. Efterlevnaden av lagen måste betraktas som dålig. Lokala MR-organisationer rapporterar kontinuerligt om överträdelser där förövaren inte ställts till svars eller där bestraffningen inte motsvarat vad lagen föreskriver, även när offret avlidit på grund av tortyr. Lokala MR-organisationer har pekat på de svårigheter som finns för tortyroffer att ställa ansvariga inför rätta och har hävdats att en ”kultur av (nästan) straffrihet” har utvecklats. Förövarna är alltså i de flesta fall övertygade om att de inte kommer att ställas till svars för sina handlingar.

Under de senaste åren har ett antal polismän för första gången dömts till fängelsestraff på grund av tortyr. Ett uppmärksammat fall där en busschaufför torterades av två poliser i januari 2006 ledde i november 2007 till exempel till att båda polismännen dömdes till tre års fängelse vardera. På grund av den snäva definitionen av tortyr har poliser i vissa fall inte blivit dömda till tortyr utan endast till sexuellt ofredande och/eller andra liknande brottsrubriceringar. År 2006 ställdes för första gången en polisman från säkerhetstjänsten inför rätta i ett fall där en gripen person omkommit i häkte, men polismannen frikändes av domstol 2007. Till dags dato har ännu ingen representant från säkerhetstjänsten dömts för tortyrbrott. MR-organisationer menar att den straffrihet som majoriteten av säkerhetstjänsternas personal ges är ett av de största MR-problemen i landet. Detta problem har också uppmärksamats i rapporter som behandlats av FN.

Det bör noteras att ett antal parlamentariker fråntagits sin immunitet under de senaste åren, då det uppdragats att de bland annat begått ekonomiska brott. Vidare har ett antal domare dömts till fleråriga fängelsestraff för korruption.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrande-, tryck-, mötes- och föreningsfriheten garanteras i författningen, men har i realiteten varit kringskuren, inte minst på grund av undantagslagen. Statsmakten utövar ett inflytande över media. Staten äger bland annat aktier i de stora dagstidningarna, Al Ahram, Al Akhbar och Al Gomhurriya, för vilka presidenten i praktiken utser chefredaktörer och styrelseordföranden. Staten har inflytande över tryckning och distribution, vilket begränsar oppositionspressens frihet. Censur och självcensur är relativt vanligt förekommande. Staten kontrollerar även alla markbundna TV-kanaler samt två av de största satellitkanalerna.

Ett antal nya oberoende tidningar lanserades under åren 2004 och 2005. De har gått i täten för kritisk rapportering och diskussioner kring frågor som rör demokratisering och mänskliga rättigheter. Kritiska röster på egyptiska bloggar på internet har också spelat en viktig roll i denna debatt. Exempel på oberoende press i Egypten är dagstidningarna Masri al Youm, Al Badeel, El Wafd och El Ahrar. De oberoende tidningarna har ökat sina upplagor kraftigt under senare år på bekostnad av traditionella statskontrollerade tidningar.

Den tolerans som under år 2004 till 2005 möjliggjorde ett öppnare debattklimat och fredliga demonstrationer om demokratisering och politiska reformer i allt större utsträckning har under de senaste åren blivit betydligt mindre. Den trenden har varit tydlig inte minst under 2007 då möjligheten för enskilda organisationer att verka i Egypten har begränsats och flera inskränkningar i pressfriheten uppmärksammats.

Ett exempel på detta är egyptiska myndigheters beslut att i september 2007 stänga den enskilda organisationen Association of Human Rights and Legal Aid. Organisationen ger bland annat rättsligt stöd till tortyroffer och stängdes eftersom myndigheterna menade att den utan tillstånd tagit emot pengar från utländska givare. Dessutom har det oberoende alternativet, Centre for Trade Unions and Workers Services (CTUWS), till den regeringsstyrda fackföringen tvingats stänga sina kontor. I mars 2007 stängdes CTUWS Naj-Hamadi kontor i Qena-provinsen efter ett lokalt administrativt beslut. Beslutet motiverades med att sektionskontoret uppviglat arbetare till strejk. I april 2007 stängdes CTUWS sektionskontor i staden Mahalla. Organisationens grundare och hans advokat dömdes vardera också till ett års fängelse den 11 oktober 2007 för förtal och för att de publicerat information om att det förekommit korruption i skötseln av ett ungdomscenter.

Några yttrande- och pressfrihetsfall som fått stor uppmärksamhet under 2007 är de chefredaktörer som dömts till fängelse under året. I september dömdes fyra chefredaktörer för oberoende dagstidningar till ett års fängelse vardera för att ha kritiserat det statsbärande NDP-partiet. Strax därefter dömdes tre journalister till tre års fängelse vardera för att, enligt åklagaren, ha publicerat falsk information om Egyptens juridiska system. I februari 2007 dömdes en bloggare, Karim Amer, till fyra års fängelse för att bland annat ha förolämpat islam och förtalat Egyptens president.

Trots dessa händelser kommer kritiska åsikter och analyser till uttryck i press, media och allmän debatt, men denna frihet anses ha ” tvingat fram sig själv” genom en gradvis allt djärvare offentlig diskurs med medverkan av enskilda, oberoende organisationer och massmedierna själva.

Böcker och konstverk kan enligt gällande lagstiftning förbjudas eller konfiskeras, men för det krävs domstolsbeslut. Dessutom har Al Azhars högsta råd, som är högsta teologiska instans för sunnimuslimerna i Egypten, en censurrätt (men inte konfiskationsrätt) vad gäller skrifter med religiöst innehåll. Rådet har på senare år uttalat sig negativt om lämpligheten även rörande verk av mer sekulär karaktär.

Filmer och teaterpjäser förhandsgranskas av kulturministeriet. Regeringskritiska filmer och teaterpjäser förekommer.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Enligt författningen från år 1971, med ändringar från år 1980 och år 2007, är Egypten en republik baserad på ett demokratiskt flerpartisystem. Den tidigare referensen till Egypten som en socialistisk stat togs bort i samband med ändringarna i maj 2007. Presidentens makt är mycket stor. Han utser formellt regeringschef, som föreslår övriga regeringsmedlemmar, som sedan ska accepteras av presidenten. Parlamentets två kammare har ett relativt begränsat inflytande. Statschefen utsågs tidigare genom folkomröstning. En ändring av konstitutionen möjliggjorde det flerkandidatsval som ägde rum i september 2005, då nio motkandidater utmanade president Hosni Mubarak. Som väntat omvaldes Mubarak för en femte mandatperiod. Enligt officiella uppgifter fick han drygt 88 procent av väljarnas röster. Regimen motsatte sig internationell valövervakning men inhemska MR-organisationer kunde åtminstone delvis genomföra denna funktion. Domare övervakade dessutom röstproceduren i vallokalerna (i enlighet med lagstiftning som antogs år 2000).

Regeringspartiet National Democratic Party (NDP) med president Mubarak i spetsen dominerar den politiska kartan och kontrollerar den styrande,

lagstiftande och dömande makten. Partiet representerar i stort sett samma elit som tjänat makten sedan 1952. Politiska partier måste registreras. En lag från 1977 förbjuder partier baserade på religions- eller klasstillhörighet. Religiösa partier är numera, efter årets konstitutionella tillägg, också förbjudna i konstitutionen. Detta innebär att det Muslimska Brödraskapet och kommunistpartiet utesluts från den tillåtna partistrukturen. Parlamentsvalen är formellt personval vilket gör att även kandidater som inte tillhör ett parti kan ställa upp som oberoende kandidater.

Landets lagliga oppositionspartier är splittrade och svaga. För att legaliseras måste ett parti godkännas av en kommitté för politiska partier, upprättad under parlamentets högre kammare. Ytterst få partier har fått rättslig status genom denna kommittés godkännande – de flesta har istället fått det genom att överklaga kommitténs avslag till domstol.

Medan de sekulära politiska partierna led svidande nederlag i 2005 års president- och parlamentsval gick det desto bättre för det Muslimska Brödraskapet, som med ”oberoende” kandidater fick cirka 20 procent av platserna i parlamentet. Valet visade igen att de etablerade oppositionspartierna inte utgör något reellt alternativ till det regerande NDP. Genom sina oväntade valframgångar befästes Brödraskapets position som landets ledande oppositionsgrupp. Valdeltagandet var lågt, ca 26 procent, och valet var behäftat med ett omfattande valfusk och våldsamheter som av många ansågs vara igångsatta av NDP-företrädare. Egyptiska enskilda organisationer tilläts övervaka valet – även om dessa under valets senare del rapporterade om svårigheter att kunna fullgöra denna funktion.

I sin valkampanj utlovade president Mubarak fortsatta politiska och konstitutionella reformer, till exempel begränsning av presidentens makt till förmån för parlamentet samt att undantagslagen ska upphöra. De reformförslag som hittills presenterats betraktas av många kritiker som till övervägande del kosmetiska, och kritiseras för att ha tillkommit för att blidka utländska krav på demokratiska reformer.

Kvinnor och minoriteter är inte proportionellt representerade på den politiska arenan.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Arbetslösheten är mycket hög, inte minst bland ungdomar, och nämns ofta av den politiska ledningen som en av landets högst prioriterade frågor. Cirka 600 000 nya arbetssökande kommer varje år ut på arbetsmarknaden. Tidigare

har staten haft som mål att skapa arbetstillfällen inom den offentliga sektorn för alla nyutexaminerade studenter. Den offentliga sektorn kan inte absorbera de arbetsökande utan det är i första hand inom den privata sektorn som nya arbetstillfällen måste skapas.

I och med den nya regeringens tillträde sommaren 2004 inleddes en ny ekonomisk reformpolitik. Regeringen ska hejda försämringen i de offentliga finanserna, skapa arbetstillfällen, bemästra inflationen, återskapa förtroendet för banksystemet och förbättra affärsklimatet. Mycket återstår och gemene man har inte kunnat se några resultat i form av fler arbetstillfällen eller lägre priser i konsumentledet.

Fackföreningsrörelsen är relativt svag. Vissa förbund, framför allt för journalister, advokater, läkare och ingenjörer är dock starka. Arbetsmarknadslagen omfattar bland annat en begränsad strejkrätt. Kriterierna för att få genomföra en laglig strejk är mycket restriktiva.

En stor del av den egyptiska arbetsmarknaden är informell och omfattas därmed inte av lagstiftning för skydd av arbetstagare. Detta gör att hälso- och säkerhetsföreskrifter på arbetsplatser endast tillämpas i begränsad utsträckning. Egypten har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) samtliga åtta centrala konventioner. Det finns brister i genomförandet. Ett av de tydligaste exemplen är förekomsten av barnarbete (se 15 nedan).

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

60 procent av sjukvården drivs i privat regi, vilket medför att den inte är tillgänglig för de allra fattigaste. Standarden varierar kraftigt mellan olika kliniker/sjukhus, stadsdelar, stad/landsbygd etc. Anställda inom statlig och privat sektor, liksom skolbarn och pensionärer, omfattas av ett socialförsäkringssystem som garanterar fri sjukvård.

Ansträngningar görs från regeringens sida att, tillsammans med utländska givare (däribland EU), förbättra landets sjuk- och hälsovård. Ett stort problem är att lönenivån inom sjukvården är så låg att de flesta läkare och annan personal tvingas ha flera arbeten för att kunna klara sig. De flesta mediciner är subventionerade.

Egypten har flera svåra miljöproblem som innebär risker för befolkningens hälsa. Luftföroreningar, brist på rent vatten, kemiska bekämpningsmedel i jordbruket med mera förekommer. Oberoende MR-organisationer har anklagat myndigheterna för att inte göra tillräckligt för att komma tillrätta med problemen.

12. Rätten till utbildning

Den obligatoriska skolutbildningen för egyptiska medborgare omfattar sju läsår och är formellt avgiftsfri. Det finns i realiteten ett antal olika skolformer som sträcker sig från de vanliga statliga skolorna, där en majoritet av alla elever går, till internationella privatskolor som bedriver sin undervisning helt utan insyn och påverkan av den egyptiska staten. Kvaliteten i de statliga skolorna anses vara låg och bli allt sämre, och de som har råd sätter sina barn i privata skolor. Liksom läkarna är lärarkåren kraftigt underbetald, särskilt i de statliga skolorna, vilket påverkar lärarnas ambitionsnivå.

Många barn tvingas avbryta sin skolgång för att genom förvärvsarbete bidra till familjens försörjning. Det är vanligt att flickor slutar skolan i förtid, många redan i tolv till 13-årsåldern. Giftermål är en anledning, men även andra faktorer spelar in, till exempel avståndet till skolan som orsakar problem när eleverna blir äldre och behöver flytta till skolor som ligger längre från hemmet.

Analfabetismen bland vuxna beräknas enligt uppgifter från UNDP totalt ligga kring 30 procent, men är bland kvinnor på landsbygden betydligt högre. Satsningar har på senare år gjorts för att öka läskunnigheten, inklusive särskilda satsningar på flickor. Framgångar har kunnat noteras vad avser utbyggnaden av skolsystemet och antalet skriv- och läskunniga medborgare har ökat. Många problem kvarstår, till exempel den bristande utbildningskvaliteten.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

En stor del av den snabbt ökande befolkningen lever under fattigdomsgränsen och denna del växer snabbt, trots den förbättrade ekonomi som bland annat Världsbanken konstaterat under 2007. En betydande inflation har lett till kraftigt ökade priser på många baslivsmedel, vilket i sin tur lett till ett alltmer utbrett missnöje med den ekonomiska situationen, inte minst bland de fattiga som nu lever under än svårare omständigheter. En relativt stor del av statsbudgeten avsätts till subventioner på baslivsmedel och drivmedel. I UNDP:s Human Development Index ligger Egypten på plats 112 av totalt 177 länder.

Bostadssituationen och boendestandarden utgör problem, särskilt i storstäder som Kairo och Alexandria. En gammal hyresreglering har visserligen hållit innerstadshyrorna på låg nivå (förutsatt äldre kontrakt), men har samtidigt bidragit till förslumning och ovilja till nybyggnation. Regeringen har försökt råda bot på bostadsbristen bland annat genom att anlägga nya satellitstäder.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Även om lagen stadgar jämställdhet mellan kvinnor och män finns vissa för kvinnor diskriminerande stadganden i egyptisk lag, inte minst inom familje- och arvsrätten. Till det kommer de sociala regler som i det traditionella egyptiska samhället ger kvinnan en mer undanskymd roll än mannen.

Det nationella kvinnorådet, National Council for Women, NCW, samt ett ombudsmannakontor arbetar med att främja kvinnors rättigheter. Det senare tar emot och hanterar (till exempel genom juridisk rådgivning) olika former av klagomål från kvinnor. Det kan gälla till exempel diskriminering inom familjerätten och på arbetsplatser eller våld i hemmet. Tillsammans med NCW försöker ombudsmannakontoret dessutom påverka lagstiftning som diskriminerar kvinnor. NCW, är liksom sina motsvarigheter National Council for Human Rights och National Council for Childhood and Motherhood (se 15 nedan), inte en fristående enskild organisation, utan utgör en del av statsapparaten. Presidentens hustru Suzanne Mubarak är ordförande för NCW.

Familjedomstolarnas huvudsakliga funktion är att koordinera det juridiska förfarandet vid familjerättsliga tvister med v rådgivning och medling. Family Insurance System Fund garanterar att kvinnor erhåller bidrag från en statlig bank under pågående rättstvister inom ramen för familjerätten, till exempel underhåll efter skilsmässa. Banken kräver sedan mannen på det utbetalade underhållet. Många bedömare har pekat på olika problem vad gäller familjedomstolarna, till exempel bristfälliga resurser och förberedelser vad gäller teknik och lokaler.

Egyptiska kvinnor som är gifta med utländska män har numera rätt att, i likhet med egyptiska män som är gifta med utländska kvinnor, överföra sitt medborgarskap till sina barn. Barn som fötts innan denna lagändring antogs får inte automatiskt medborgarskap, utan måste ansöka om detta hos inrikesministeriet.

Frågan om kvinnomisshandel är tabubelagd och lite kartlagd. På senare år har en viss öppenhet kunnat noteras, inte minst i media. Sedan ett par år arbetar lokala MR-organisationer med dessa frågor. Kvinnomisshandel inom äktenskap och familj är vanligt förekommande och är inte specifikt förbjuden enligt lagen. Denna typ av brott kan emellertid åtalas under allmänna lagar mot våldsanvändande. Detta är dock ovanligt och då det sker leder det sällan till ett straff för den åtalade.

Våldtäkt inom äktenskapet är inte straffbart enligt lag. Hedersrelaterat våld förekommer. Denna typ av våld är inte ett specifikt brott enligt lag, men kan åtalas under generella lagar.

Kvinnlig könsstympning (Female Genital Mutilation, FGM) är mycket vanligt förekommande i Egypten. Trots små förbättringar under de senaste åren finns det trovärdiga uppgifter som tyder på att cirka 90 procent av alla kvinnor är könsstympade. Sedan mitten av 1990-talet är det förbjudet att utföra kvinnlig könsstympning på alla typer av sjukhus och under 2007 har kvinnlig könsstympning förbjudits i egyptisk lag. Under de senaste åren har det gjorts betydande ansträngningar att komma till rätta med detta problem, bland annat genom det nationella rådet för barn och mödrar, som samarbetar med UNDP och andra givare, relevanta ministerier samt frivilligorganisationer. Ett antal lokala frivilligorganisationer arbetar också med denna fråga, bland annat genom informationskampanjer. Effekterna av deras arbete är svåra att mäta, även om företrädare för de berörda organisationerna menar att en neråtgående trend kunnat noteras. En påtaglig förändring är den ökade öppenhet med vilken denna fråga diskuteras.

Kvinnor är starkt underrepresenterade på den formella arbetsmarknaden, i det politiska livet och inom rättsväsendet. Inom utrikes- och delar av den övriga statsförvaltningen finns emellertid ett relativt stort antal kvinnor i hög ställning.

15. Barnets rättigheter

Egypten var ett av de allra första länderna som ratificerade konventionen om barnets rättigheter och var också en av initiativtagarna till barntoppmötet 1990. Egypten har under det senaste decenniet i nationella rapporter redovisat vilka åtgärder som vidtagits för att genomföra konventionen. År 1996 antogs en barnlag, som för första gången specifikt reglerade barnrättsfrågor, och år 1998 upprättades ett nationellt råd för barnfrågor – National Council for Childhood and Motherhood, NCCM.

Det finns stora behov av förbättringar av barnens situation, samtidigt som det verkar finnas en politisk vilja att diskutera frågor som rör barnets rättigheter.

Det finns inga exakta uppgifter om antalet gatubarn, men olika uppgifter tyder på att de har ökat under de senaste åren. Barnlagen ger polisen möjlighet att arrestera barn som tigger, är hemlösa, eller skolkar från skolan. Det finns rapporter (bland annat från Human Rights Watch) som visar att arresterade gatubarn i vissa fall hålls häktade utan tillgång till mat, i celler med vuxna kriminella, och att de där riskerar att utsättas för misshandel och sexuella övergrepp.

Beträffande barnens faktiska livssituation är fattigdom ett huvudproblem. En stor del av Egyptens befolkning lever under fattigdomsgränsen, vilket särskilt drabbar barnen.

Trots att det finns särskild lagstiftning om förbud mot barnarbete är sådant arbete vanligt på grund av den rådande ekonomiska situationen i många befolkningslager. Många barn tvingas redan vid tidig ålder försumma utbildning till förmån för förvärsarbete. Enligt barnlagen är lägsta ålder för barnarbete 14 år. NCCM har utarbetat en nationell handlingsplan som syftar till att komma till rätta med problemet med barnarbete.

Inga uppgifter tyder på handel med barn eller på att barn under 18 år utnyttjas i väpnade styrkor. Barnprostitution i Egypten är inte kartlagd. Barnmisshandel uppmärksammas och diskuteras även i media.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Grundlagens artikel 40 förbjuder diskriminering på religiös grund och artikel 46 garanterar åsiktsfrihet och religionsfrihet, förutsatt att detta inte står i motsättning till ”ordning och anständigt uppträdande”. Islam är statsreligion (artikel 2 i grundlagen) och uttolkningen av islamisk lag (sharia) har inflytande över lagarna, framförallt på det familjerättsliga området. FN:s MR-kommitté har uttryckt oro över inskränkningar avseende religionsfrihet (gällande till exempel bahaierna, se nedan). En överväldigande majoritet av befolkningen är sunnimuslimer. De kristna kopterna utgör cirka 10 procent av befolkningen.

Diskriminering av kristna förekommer. Det finns ingen regeringssanktionerad förföljelse av kristna. Den koptiska julen är nationell helgdag. Dialog mellan religioner och religiös tolerans förespråkas i bland annat skolor och media. Kopter är fortsatt underrepresenterade på höga, officiella positioner i det egyptiska samhället. Det kan dock noteras att det nationella MR-rådet leds av en kopt, Boutros Boutros Ghali, före detta generalsekreterare för FN, samt att ett antal av rådets medlemmar är kopter. Två ministrar i regeringen är också kopter.

En del bedömare anser att det finns spänningar mellan muslimer och kristna i Egypten. Dessa leder sällan till våldshandlingar men det förekommer, framförallt i de södra delarna av Egypten. Några menar att kopternas situation är på väg att försämrats i takt med en ökad identifiering med traditionella muslimska värden hos de muslimska delarna av befolkningen.

Konvertering från kristendom till islam är möjlig och välkomnas. Konvertering från islam till annan religion är formellt omöjlig och skulle troligen leda till kollektivt socialt fördömande och ”social” bestraffning. En kristen man kan endast gifta sig med en muslimsk kvinna om han konverterar till islam. En muslimsk man kan äkta en kristen kvinna, som då förutsätts (men inte måste) konvertera. Missionsverksamhet är inte tillåten.

Bahaier har funnits i Egypten sedan 1910-talet och finns främst i större städer. Antalet beräknas uppgå till mellan några hundra och två tusen. Genom ett dekret, senare lag 263/60, upplöstes bahaernas samfund och deras aktiviteter förbjöds. Även om egyptisk lag stipulerar religionsfrihet accepterar egyptiska myndigheter i praktiken endast islam, kristendom och judendom som religioner. Det har lett till att bahaier privat kan utöva sin tro men att de möts av omfattande administrativa problem, till exempel har äktenskapskontrakt inte godkänts, barn har inte kunnat få erkännande av bahaitillhörighet i födelsecertifikat och bahaier har svårigheter att få ID-handlingar.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homo- och bisexualitet är inte förbjuden eller omnämnd i egyptisk lag. Friheten att leva som homo- eller bisexuell eller att förespråka dessa gruppers rättigheter är i praktiken starkt inskränkt. Situationen för homosexuella försämrades under början av 2000-talet, särskilt genom att en rättsprocess inleddes mot homosexuella, den så kallade ”Queen Boat-rättegången”. Flera räder mot homosexuella rapporterades och många av dessa beskrev en ökande känsla av osäkerhet. Under de senaste åren har situationen förbättrats något.

18 Flyktingars rättigheter

Enligt grundlagen är utvisning av landets egna medborgare samt av dem som beviljats politisk asyl förbjuden. I asylärenden sker samråd mellan FN:s flyktingkommissariats (UNHCR) lokala representation och det egyptiska utrikesministeriet. Samarbete sker även mellan den lokala representationen och det egyptiska inrikesministeriet vad gäller praktiska frågor som rör flyktingar.

Det finns inga säkra uppgifter på hur många sudaneser som befinner sig i Egypten; uppskattningarna varierar mellan två och fyra miljoner. Enligt den egyptiska regeringen finns tre miljoner sudaneser i Egypten. En del av dem lever under mycket besvärliga förhållanden, inte minst de som inte får arbetstillstånd.

Behandlingstiden för de personer som står på kö för intervju och beslut hos UNHCR är ungefär fyra månader. De personer som beviljas flyktingstatus har rätt att uppehålla sig och arbeta i landet. UNHCR utbildar poliser, gränspoliser

samt immigrationstjänstemän på olika nivåer om flyktingars rättigheter och skyldigheter samt UNHCR:s mandat.

19. Funktionshindrades rättigheter

Många funktionshindrade tvingas leva en undanskymd tillvaro, utan möjlighet till adekvat vård, terapi och arbete. Den egyptiska lagstiftningen ger de funktionshindrade vissa möjligheter till anställning och positiv särbehandling men detta får litet genomslag i praktiken.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Ett antal enskilda organisationer inriktade på MR-frågor är aktiva i Egypten. Några organisationer har under många år verkat utan att ha tillåtits registrera sig. På det stora hela tillåts MR-organisationerna bedriva verksamhet men inskränkningar på föreningsrättens område har skett under 2007 (se punkt 8 ovan). De flesta organisationer är i hög grad beroende av stöd från utländska givare.

NGO-lagen från juni 2002 kräver att alla enskilda organisationer, inklusive sådana som tidigare varit registrerade som civila företag, ska ansöka om nyregistrering. Socialministeriet har genom lagen givits ensamrätt att godkänna nya organisationer eller lägga ned sådana som redan existerar. Ett antal MR-organisationer har fått avslag på sin ansökan, vissa med hänvisning till säkerhetsskäl. De allra flesta har så småningom fått laglig NGO-status, efter att ha överklagat avslaget till administrativa domstolar.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Flera länder ger stöd till lokala MR-främjande projekt och organisationer, antingen genom direkt statligt stöd till egyptiska enskilda organisationer eller genom att kanalisera bistånd via enskilda organisationer i respektive givarland.

Det finns ingen lokal EU- eller FN-arbetsgrupp för MR-frågor i Kairo. Däremot diskuteras MR-frågor löpande i det lokala EU-samrådet, och inom givargruppen (Donor Assistance Group - DAG) finns en undergrupp som särskilt diskuterar demokratiutvecklingsfrågor och där MR-frågor har hög prioritet. Därutöver finns en informell grupp med likasinnade länder som möts regelbundet för att diskutera inrikespolitiska frågor, som ofta är MR-relaterade.

I enlighet med Egyptens associeringsavtal med EU förs en informell dialog mellan parterna om mänskliga rättigheter. I mars 2007 undertecknade EU och Egypten ett handlingsprogram inom ramen för den Europeiska grannskapspolitiken (ENP). Programmet innebär bland annat att EU och Egypten ska träffas med jämna mellanrum för att diskutera politiska frågor av gemensamt intresse, inklusive frågor om mänskliga rättigheter. EU finansierar ett antal MR- och demokratiseringsprojekt i Egypten. UNDP har under de senaste åren drivit ett projekt som omfattar MR-utbildning för bland annat poliser, domare, jurister och journalister. Detta projekt stöds av Sida.

År 2003 inledde Sverige genom Sida arbetet med att bygga upp ett regionalt biståndsprogram för Mellanöstern, inklusive Egypten, med fokus på stärkande av demokrati och de mänskliga rättigheterna. Sida stödjer bland annat ett nätverk för ombudsmannakontor i regionen genom ett samarbete med det egyptiska MR-rådet. Det övergripande målet med detta stöd är att förbättra respekten för mänskliga rättigheter i Mellanöstern. Andra projekt som stöds av Sida och som har betydelse för MR-utvecklingen i Egypten är exempelvis Euro-Mediterranean Human Rights Networks regionala program Access to Justice/The Independence of the Judiciary, samt FN:s barnfonds (UNICEF) regionala program Adolescents as Agents of Change.

I april 2006 fastställde den svenska regeringen en ny ”Regionstrategi för utvecklingssamarbetet med Mellanöstern och Nordafrika 2006–2008”, där ett av huvudmålen för strategin är att främja respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive kvinnors och flickors lika rättigheter, villkor och möjligheter, liksom framväxten av regionala nätverk och strukturer för dialog om bland annat rättighetsperspektiv och universella värdegrunder. Under 2007 har Sida bland annat arrangerat ett seminarium i Alexandria för egyptiska enskilda organisationer samt organisationer från andra länder i region.